

LỜI TÒA SOẠN

Theo cách hiểu thông thường, Nội cung là nơi ở của vua và gia đình trong cung cấm. Vì vua thường có nhiều thê thiếp và con cái nên tùy theo từng triều đại mà quy mô và tổ chức của Nội cung cũng có ít nhiều khác biệt. Theo quy định của nhà Nguyễn trong sách *Đại Nam hội điển sự lệ*, Nội cung bao gồm các thành phần sau đây:

- Vợ và con cái của vị vua đương triều, gồm các Phi, Tàn, Tiệp dư, Quý nhân, Mỹ nhân, Tài nhân; Cung nhân, Cung nga, các Hoàng tử còn bé đang ở cùng mẹ.

- Cũng thành phần nói trên nhưng thuộc vị vua tiền triều.

- Các Công chúa, Trưởng Công chúa, Thái trưởng Công chúa, Thái thái Trưởng Công chúa, còn độc thân hoặc đã lập gia đình.

- Thành phần phục dịch trong cung cấm, gồm nữ quan, thị nữ, lão tỳ và các hạng người phục dịch khác.

Để phục vụ công việc hàng ngày trong Nội cung, nhà Nguyễn đặt ra sáu ty gọi là Lục thượng, do các nữ quan trông coi. Để phân định thứ bậc của các phi tần, nhà Nguyễn đặt ra hệ thống Cung giai gồm 9 bậc, gọi là Cửu giai. Lệ này đặt ra từ thời Gia Long, dựa theo điển chế thời Lê, qua các đời vua sau tuy có châm chước thay đổi một vài tước vị hoặc danh hiệu nhưng hệ thống Cửu giai trong Nội cung vẫn được giữ ổn định trong suốt thời nhà Nguyễn. Ngoài việc phân định thứ bậc các phi tần theo Cửu giai, triều Nguyễn còn đặt ra các quy định về sách phong, cấp lương bổng, thưởng phạt, thậm chí cả phép “Nội đình tương kiến” (phép chào hỏi nhau trong Nội cung), nghi thức tang lễ, kiểu thức xây dựng viên tẩm... cho các phi tần.

Nhờ những quy định nghiêm ngặt và phân minh ấy mà triều Nguyễn duy trì được sự ổn định trong Nội cung, nơi tiềm ẩn mầm mống các tai họa tranh đoạt quyền lực có thể làm nghiêng ngả ngai vàng hoặc sụp đổ cả một triều đại như đã từng xảy ra trong lịch sử Việt Nam hoặc các nước đồng văn khác. Nội bộ hoàng tộc Nguyễn từng xảy ra chuyện anh em, chú cháu giết hại lẫn nhau để giành giật ngai vàng, nhưng đó là do chuyện bỏ trống lập thứ, chứ không phải do sự tranh giành quyền lực trong chốn Nội cung. Dù triều Nguyễn đã có quy định nữ nhân trong Nội cung không được tham gia chính sự, nhưng sau biến cố thất thủ Kinh đô Huế ngày 05/7/1885, chính địa vị và

thân phận cao quý của ba bà (Tam cung) Thái hoàng Thái hậu Từ Dũ Phạm Thị Hằng, Lệ Thiên Anh Hoàng hậu Vũ Thị Duyên và Học phi Nguyễn Thị Hương đã trở thành điểm tựa giúp triều đình ổn định tình hình chính trị sau những biến động dữ dội của thời cuộc.

Có một thực tế khi tìm hiểu về Nội cung triều Nguyễn là, sử sách tuy ghi chép khá đầy đủ các điển lệ liên quan đến Nội cung, nhưng chân dung của những người phụ nữ đã phục vụ tận tụy suốt đời trong cung cấm lại hết sức mờ nhạt trong sử liệu. Các bộ chính sử của triều Nguyễn thường chỉ ghi chép tiểu sử, sách phong của các ngôi chủ tể trong Nội cung mà ít quan tâm đến các ngôi vị khác. Đa số các phi tần, nhất là các hạng cung nhân, cung nga, thị nữ... khi sống thường chịu cảnh lẻ loi, hẩm hiu trong cung cấm, đến khi mất lại không có người thừa tự chăm lo hương khói, mộ phần. Nhiều người trong số họ nay hầu như không thể xác định được danh tính, ngay cả trong tộc phả họ Nguyễn Phúc. Từ khi triều Nguyễn cáo chung đến nay, nhiều lăng mộ của các phi tần đã bị xâm phạm, mà mới nhất là vụ san ủi lăng mộ bà Tài nhân họ Lê tại khu vực lăng Tự Đức.

Từ thực tế ấy, Tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển* xin gửi đến bạn đọc 2 số báo chuyên đề về **Nội cung triều Nguyễn** (Số 8 và số 9 năm 2020). Chuyên đề được biên soạn theo hướng tập hợp các sử liệu nằm rải rác trong sử sách kết hợp với kết quả nghiên cứu của nhóm tác giả nhằm cung cấp cho bạn đọc một tài liệu tham khảo có hệ thống về các phi tần triều Nguyễn.

Nội dung chính của chuyên đề do hai tác giả **Lê Nguyễn Lưu** và **Nguyễn Công Trí** biên soạn, ngoài ra còn có sự tham gia của các tác giả **Đỗ Minh Điền**, **Lê Thị An Hòa** và **Huỳnh Thị Anh Vân**.

Tư liệu về các bà hậu phi triều Nguyễn chắc chắn là còn được lưu giữ từ nhiều nguồn khác nhau mà khả năng của các tác giả chuyên đề này không thể khảo sát hết được. Mong rằng những khiếm khuyết ấy sẽ được những công trình nghiên cứu khác tiếp tục bổ sung hoàn chỉnh thêm.

Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển